

Zelené iniciatívy a poľnohospodárstvo

Súčasný model ekonomiky je považovaný za neudržateľný. Posledné desaťročia boli charakteristické intenzívnym rozvojom priemyselných technológií založených na báze využívania fosílnych palív. Veľká časť svetových investícií bola alokovaná do fosílnych palív. Málo investícií, ale aj vedeckej a občianskej angažovanosti smerovalo do obnoviteľných zdrojov energie, energetickej efektívnosti, udržateľného poľnohospodárstva, ochrany prirodzených ekosystémov, biodiverzity, pôdy a vody. To viedlo do degradácie prírodného kapitálu a nezvratného vyčerpania niektorých zásob prírodných zdrojov, k znečisťovaniu zložiek životného prostredia, prehľbovaniu negatívnych dôsledkov klimatických zmien a zníženiu biodiverzity. Mnohé z týchto dôsledkov sú nezvratné.

Vážnosť situácie si uvedomujú nielen odborníci a vedci, ale aj politickí predstavitelia, a to aj z dôvodu rýchlo rastúcej svetovej populácie, ktorá pravdepodobne v roku 2050 dosiahne počet 9 miliárd. V súčasnosti najviac rezonuje zelená aj v spojitosti s ekonomikou. *Koncept zelenej ekonomiky (Green Economy) či zeleného rastu (Green Growth)* sa v poslednom období dostal medzi hlavné témy politických diskusií zameraných na udržateľný rozvoj a odstránenie chudoby. Zelené iniciatívy sú aj v centre záujmu *Organizácie pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj (OECD)* či významných inštitúcií *Organizácie spojených národov (OSN)*.

Zelený rast, Európska únia a Slovenská republika

Zelený rast je súčasťou stratégie EÚ Európa 2020 zameranej aj na inovácie, zamestnanosť, vzdelávanie, sociálnu inklúziu, klimatické zmeny a energetiku. Jej cieľom je, okrem prekonania krízy, príprava európskej ekonomiky na budúce desaťročia v intenciách udržateľného rozvoja a nízkouhlíkovej ekonomiky. Hlavné iniciatívy sú v tomto smere orientované na efektívne využívanie prírodných zdrojov a zelený rast v priemyselnej politike (European Commission, 2011).

Aj vláda SR vo svojej ďalšej politike plánuje sústrediť pozornosť na nedostatočne využívaný národohospodársky potenciál Slovenska, založený na prírodnom bohatstve obnoviteľných zdrojov surovín a energie, najmä v regiónoch SR s vysokým podielom chránených území (Predbežné stanovisko Slovenskej republiky k budúcnosti politiky súdržnosti po roku 2013, 2010 – <http://www.telecom.gov.sk/index/index.php?ids=95802>). Za dôležitú prednosť hospodárstva zeleného rastu považuje budovanie zdravej sociálnej integrity spoločnosti, vzdelávanie k zelenému rastu, vytváranie trvalých pracovných

miest v synergii s hospodárskym rastom založeným na obnoviteľných prírodných vstupoch, ktoré sú súčasne nositeľmi obnoviteľnej energie v ekologicky priateľských dimenziách. V oblasti zeleného hospodárstva sú pre budúce obdobie motorom rastu prírodné zdroje, vodné toky, vodné zdroje, termálne vody, všetky druhy prírodných organických a anorganických odpadov, ovzdušie a plynné zdroje, pôda, nerastné suroviny.

Zelený rast a Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj

V roku 2009 Rada ministrov OECD prijala *Deklaráciu zeleného rastu*, ktorá dala OECD mandát vytvoriť *Stratégiu zeleného rastu*. Zelený rast má podľa OECD potenciál vyriešiť ekonomické a environmentálne problémy súčasne prostredníctvom zvýšenia efektívnosti pri využívaní prírodných zdrojov, zavedením inovácií, vytváraním nových trhov, budovaním dôvery u investorov a stabilitou makroekonomických podmienok (OECD, 2011). Efektívne využívanie a riadenie zdrojov je kľúčovým cieľom hospodárskej politiky a predpokladá prijímanie mnohých fiškálnych a regulačných opatrení. Modely rastu a technologické zmeny závisia od seba a vo veľkej miere sa dotýkajú aj súčasného poľnohospodárstva, pred ktorým sa otvárajú veľké výzvy.

Zelená ekonomika a Organizácia spojených národov

Podľa UNEP je cieľom zelenej ekonomiky dosiahnutie vyššej kvality života a sociálnej inklúzie pri súčasnom znížení environmentálnych rizík a ekologických škôd (UNEP, 2011 – http://www.unep.org/greeneconomy/Portals/88/documents/ger/GER_1_Introduction.pdf). Transformácia *hnedej ekonomiky* postavenej na využívaní fosílnych palív na *zelenú ekonomiku* by mala zabezpečiť eliminovanie negatív súvisiacich s ekonomickým rastom. Rast príjmov a zamestnanosti by mal byť akcelerovaný verejnými a súkromnými investíciami vedúcimi k redukcii uhlíkových emisií a znečistenia životného prostredia, zvýšeniu energetickej efektívnosti, ochrane biodiverzity a zabezpečeniu ekosystémových služieb. Zelená ekonomika sa má stať hnacím motorom rastu a zamestnanosti a nástrojom proti chudobe, a to hlavne jej realizáciou v kľúčových odvetviach, ako je poľnohospodárstvo, vodné, lesné a rybné hospodárstvo či energetika. Zelená ekonomika nemá nahradiť koncept udržateľného rozvoja, ale má byť jeho integrálnou súčasťou.

Zelený rast a poľnohospodárstvo

Odstrániť extrémnu chudobu a hlad a tak zabrániť globálnemu sociálnemu a environmentálnemu kolapsu v období stále rastúcej svetovej populácie a klimatických zmien, ako jedna z miléniových výziev, je zároveň najväčšia výzva súčasného svetového poľnohospodárstva (UNEP, 2011 – http://www.unep.org/greeneconomy/Portals/88/documents/ger/GER_2_Agriculture.pdf). Poľnohospodárstvo prechádza transformačným procesom, ktorý naň kladie vysoké nároky a nové požiadavky. Konvenčné poľnohospodárstvo rozvinutých krajín dosahuje vysokú produkciu vďaka aplikácii agrochemikálií (priemyselných hnojív a pesticídov), využívaniu mechanizácie fungujúcej na báze fosílnych palív a neúmernej spotrebe vody, čoho dôsledkom je veľká ekologická stopa. Tradičné systémy hospodárenia fungujúce v rozvojových krajinách sú typické nízkou produktivitou a vyznačujú sa nadmerným jednostranným vyčerpávaním pôdných živín a rozsiahlou konverziou lesov na orné pôdy. Zelené poľnohospodárstvo by sa malo dotknúť a ovplyvniť obe formy hospodárenia, tradičné aj konvenčné.

Zelené poľnohospodárstvo by malo byť schopné zabezpečiť výživu rastúcej svetovej populácii a vďaka zavedeniu zelených technológií by malo byť tiež schopné zvýšiť súčasný priemerný denný prísun kalórií z 2 800 na 3 200 kcal do roku 2050. Mala by sa zvýšiť variabilita konzumovaných produktov o iné ako obilné druhy. Predpokladá sa, že intenzívne poľnohospodárstvo znamená mierny pokles produkcie, zatiaľ čo pozitívny rast sa prejaví najmä v tradičných, menej intenzívnych formách hospodárenia, ktoré sa v súčasnosti podieľajú na svetovej poľnohospodárskej produkcii takmer 70 %. Dnes vo svete hospodári 525 miliónov malých farmárov, z toho 404 miliónov na výmere pôdy menšej ako 2 ha (Nagayets, 2005). Až 87 % z nich sa nachádza v Ázii, 8 % v Afrike, 4 % v Európe a 1 % v Amerike.

Zelené poľnohospodárstvo má potenciál znížiť chudobu za súčasného poklesu degradácie životného prostredia. Poľnohospodárstvo je jediným zdrojom obživy až pre 2,6 miliardy ľudí. Zväčša ide o ľudí žijúcich na vidieku s denným limitom menším ako 1 USD na deň. Zvýšenie úrod plodín v týchto oblastiach a návratnosti investícií za súčasného zlepšenia ekosystémových služieb bude kľúčové pri znižovaní chudoby. Každé zvýšenie úrod o 10 % sa pričíni 7 % na znížení chudoby v Afrike a viac ako 5 % v Ázii. Sú dôkazy o tom, že zelené technológie zvýšia úrody plodín najmä na malých farmách v rozmedzí od 54 do 179 %.

Znižovanie strát a neefektívnosti v hospodárení je ďalšou výzvou zeleného poľnohospodárstva. Straty na úrodách plodín, ku ktorým dochádza počas pestovania, pri skladovaní, distribúcii, spracovaní, obchodovaní či v domácnostiach predstavujú až 50 % z celkového množstva dopestovaných kalórií. Tie v súčasnosti predstavujú 4 600 kcal.osobu⁻¹.deň⁻¹, ale pre konečnú spotrebu je dostupných

len okolo 2 000 kcal.osobu⁻¹.deň⁻¹. FAO navrhuje znížiť tieto straty o 50 %, a to zavedením jednoduchých technológií s využitím vhodných materiálov pri skladovaní, dostupných aj pre malých farmárov (FAO, 2010 – <http://www.fao.org/tc/tci/whyinvestinagricultureandru/en/>).

Zelené poľnohospodárstvo a životné prostredie

Zelené poľnohospodárstvo bude podporovať investície do vedy, výskumu a technológií v prieniku ekonomiky a životného prostredia zameraných na zúrodňovanie pôdy, efektívnejšie využívanie a hospodárenie s vodou, genetickú diverzitu poľnohospodárskych plodín a zvierat, ochranu rastlín a zdravie zvierat, vhodnú mechanizáciu a technológie využívané v ďalšom spracovaní potravín.

Zelené poľnohospodárstvo by malo byť implementované do súčasnej politiky na národnej ako aj svetovej úrovni. Reforma by mala byť zameraná nielen na dotácie umelo znižujúce cenu poľnohospodárskych vstupov, ale aj na podporu výrobných postupov šetrných voči životnému prostrediu, tvoriacich pozitívne externality, ako je napríklad zvyšovanie kvality ekosystémových služieb. Ďalšie pozitívne externality zeleného poľnohospodárstva predpokladajú reštrukturalizáciu prírodného kapitálu udržiavaním a zvyšovaním pôdnej úrodnosti; znižovaním pôdnej erózie, znečisťovania životného prostredia, strát biodiverzity, odlesňovania; zvyšovaním efektívnosti využívania vodných zdrojov; ako aj výraznou redukcii emisií skleníkových plynov z poľnohospodárstva.

* * *

Hoci sa Slovenská republika oficiálne hlási k ozeleňovaniu ekonomiky, konkrétne pravidlá a nástroje na jej uplatňovanie na národnej či regionálnej úrovni absentujú. Takto vyvstáva pre politikov, vedcov a odborníkov nová úloha formulovať jednotný politický rámec, ktorý vytvorí do budúcnosti priestor nielen pre rast, ale aj udržateľnosť ekonomiky na Slovensku.

Literatúra

- European Commission: Annual Growth Survey. Progress Report on Europe 2020. Brussels : COM(2011)11-A1/2, 2011, 16 p.
- Nagayets, O.: Small Farms: Current Status and Key Trends. In: The Future of Small Farms. Proceedings of a Research Workshop. Wye, UK : IFPRI, 2005, 14 p.
- OECD: A Green Growth Strategy for Food and Agriculture. Paris: OECD, 2011, 82 p.

Ing. Radoslava Kanianska, CSc.,
radoslava.kanianska@umb.sk

Katedra životného prostredia Fakulty prírodných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica